

მზისა ბუსკივადე

პოსტმოდერნისტული ელემენტები ელიფ შაფაქის რომანში „სიყვარულის ორმოცი წესი“ (ინტერტექსტუალობა, ორმაგი კოდირება, პლაგიატი, მოლაპარაკე სახელები)

ადამიანი პოსტმოდერნისტული ეპოქისადმი ეპისტემოლოგიურ დამოკიდებულებას ავლენს. იგი არკვევს, რა „მოუხერხოს“ ამ სამყაროს, როგორი დამოკიდებულება გამოიმუშაოს მის მიმართ. პოსტმოდერნისტული ლიტერატურა ზედმიწევნით ასახავს პოსტმოდერნისტული ეპოქის ადამიანის სულიერ კრიზისს. ეს სულიერი კრიზისი კი იმდენად მძაფრია, რომ იგი „ხსნის გზას“ გარდასულ დღეთა, გარდასულ მსოფლმხედველობათა და რწმენისა და ფილოსოფიის საუკეთესო გამოცდილებაში ეძებს. ამის ნათელი დასტური თანამედროვე ქალი ავტორის, ელიფ შაფაქის, შემოქმედებაა. ელიფ შაფაქი ლიტერატურულ სამყაროში 1980 წლიდან გამოჩნდა. მისი შემოქმედება თემატიკისა და მხატვრული-გამომსახველობითი ხერხების თვალსაზრისით მეტად საინტერესო კვლევის საგანია. მწერლის რომანები ერთგვარი სახის ისტორიაა, რომელიც, რეალური და ირეალური სამყაროს შეერთებით იქმნება. მწერლის შემოქმედებაში წარსულის, მოდერნიზაციის, გაუცხოების, იდენტობის, ფილოსოფიის საკითხები მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს. ელიფ შაფაქის ბიოგრაფია, ისეთივე საინტერესოა, როგორც მისი შემოქმედება. „რომანი სიყვარულის ორმოცი წესი“ სტრუქტურით სრულიად შეესაბამება პოსტმოდერნისტული რომანის სტილს. მასში რამდენიმე მთავარი გმირია, დრო ანაქრონულია, იკვეთება ისეთი პოსტმოდერნისტული ელემენტები როგორიცაა:

ინტერტექსტუალობა;

ორმაგი კოდირება;

პლაგიატი;

მოლაპარაკე-სახელები;

შუა საუკუნეების პერსონაჟები დეტერმინირებულია 21-ე საუკუნის პერსონაჟთა სახეში, მათ შორის ნაშლილია დროის ზღვარი, ისინი ცნობიერების დონეზე უკავშირდებიან ერთმანეთს. რომანის მკვეთრად გამოხატული სუფიური ხასიათი, მას გაცილებით მონოლითურს ხდის. ეს მონოლითურობა სიუჟეტის უწყვეტობაში ვლინდება. ერთი ამბავი მეორეს ლოგიკური გაგრძელებაა, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ორი ისტორია ერთმანეთშია არეული.

ელიფ შაფაქის ბიოგრაფია, ისეთივე საინტერესოა, როგორც მისი შემოქმედება. დედის დიპლომატიური საქმიანობის გამო ელიფ შაფაქს ხშირად უწევდა სხვადასხვა ქვეყანაში ცხოვრება. ერთ-ერთ ინტერვიუში იგი თავს „მსოფლიო მოქალაქეს“ უწოდებს. ის თვლის, რომ შესაძლებელია ეკუთვნოდე ერთ კონკრეტულ ადგილს და იმავდროულად მთელ მსოფლიოსთანაც გქონდეს უწყვეტი კავშირი. ელიფ შაფაქის შემოქმედებაში მარტივად შესამჩნევია ცხოვრებისეული გამოცდილების

კვალი. იგი თავადაც ხშირად აღნიშნავს: „პერსონაჟებიდან ვერცერთზე ვერ ვიტყვი, რომ მე მგავს, თუმცა ყველა მათგანში რალაც დოზით, მე და ჩემი სამყარო ასახული“¹. მწერალი საზოგადოებრივი და კულტურული დაყოფის, განსხვავებულობის, დისკრიმინაციის მონმე ადრეულ ასაკში გახდა. „ბავშვობა მართლაც რომ რთული მქონდა. თანაც თუ მხედველობაში 70-იანი წლების ანკარას მივიღებთ. დედამ ისევ გააგრძელა უნივერსიტეტში სწავლა, არაფერი გვებადა. დედას ისე უყურებდნენ, როგორც დაქვრივებულ ქალს. ამან კი ჩემზე დიდი გავლენა მოახდინა, ეს პატრიარქალურ საზოგადოებასთან ჩემი პირველი შეხვედრა იყო. კულტურული და საზოგადოებრივი განსხვავებულობა, რელიგიური სკეპტიციზმი ერთმანეთში იყო არეული. გარკვეული პერიოდი დედის დედასთან ვიზრდებოდი. მასთან ღმერთი სიყვარულით იყო სავსე, ცოტა ხანი მამის დედასთან მომიწია ყოფნა იქ კი „მრისხანე ღმერთი“ დამხვდა. ბავშვობაშივე შევეჩეხე ერთი ღმერთისადმი ორ სხვადასხვა დამოკიდებულებასა და ახსნას, არც ამას ჩაუვლია უკვალოდ. სულიერი კრიზისი არაერთხელ განმიცდია“². მარტოობისა და „მუდმივი დრობითობის“ შეგრძნება მწერლის არაერთ რომანში იგრძნობა. ამის მიზეზი კი ისევ შაფაქის ცხოვრებაა: „უკიდევანო ზღვაში კომპასის გარეშე მიცვურავდი, უმეგობროდ, უდედმამიშვილოდ, უმამოდ, ვგრძნობდი, რომ რამეს ან ვინმეს კი არ ვეკუთვნოდი, მიბარებული ნივთი ვიყავი, რომელსაც ყურადღება სჭირდება, ბებიების გაზრდილი ბავშვები ამ „მიბარებული ნივთის“ გრძნობას ჯიბეში ჭუჭყიანი ხელსახოცივით დაატარებენ. იქნებ დადგეს დღე და ან დედა მოვიდეს მათ წასაყვანად, ან მამა. თუ ეს დღე არ დადგებოდა ცხოვრებას ამ გრძნობით გააგრძელებდნენ. ეს კი იცით რას ნიშნავდა? მუდმივი დროებითობის შეგრძნებას. წლების მერეც კი ვერ გავთავისუფლდი ამ გრძნობისგან“³. ელიფ შაფაქმა წერა ადრეულ ასაკში დაიწყო. გულჩათხრობილ და ასოციალურ ბავშვს, მუდმივად გამოგონილი მეგობრები ჰყავდა. ელიფ შაფაქი მწერალთა იმ კატეგორიას მიეკუთვნება, რომელთაც შემოქმედებითი ნიჭის გარდა, ღრმა აკადემიური ცოდნაც გააჩნიათ. მწერლის შემოქმედება მუდმივი ძიების, სკეპტიციზმის, სამყაროში ადამიანის ადგილის განსაზღვრის, კოლექტიური თუ ინდივიდუალური აზროვნების ჩამოყალიბება-განვითარების პროცესის, იდენტობის საკითხებითაა დატვირთული. ელიფ შაფაქის თქმით, აღნიშნული საკითხების არამხოლოდ დასმა, არამედ მათში კარგად გარკვევა ისევ წერით არის შესაძლებელი „მე წერის მეშვეობით უფრო კარგად ვფიქრობ და სიღრმისეულად აღვიქვამ ყველაფერს“⁴.

საანალიზო რომანში მწერალი შუა საუკუნეებისა და თანამედროვე სამყაროს ორგანული შერწყმის ნათელ მაგალითს გვიჩვენებს. პოსტმოდერნისტულ ტექსტებში დრო სინქრონული არასდროს არ არის.

¹ Özbeğ Ö. *İnci Aral ve Elif Şafak'ın Romanlarında Baba Figürü* (Yüksek Lisans Tezi 2014), 6.

² Şafak Elif, *Med-Cezir* (Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2006), 17.

³ Özbeğ Öznür, *İnci Aral ve Elif Şafak'ın Romanlarında Baba Figürü*, (Yüksek Lisans Tezi 2014), 30.

⁴ Çakır Vehice, *Elif Şafak'ın Romanlarının Tematik Açından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Van, 2007), 25.

მასში ყოველთვის ორი დროა მოცემული, რომლებიც ისე ენაცვლებიან ერთმანეთს, რომ ზოგჯერ ისეთი შთაბეჭდილება იქნება თითქოს, ორ რომანს ერთდროულად კითხულობ. რომანში მოვლენები მე-13 და 21-ე საუკუნეში მიმდინარეობს. დროის აღრევა მთავარ პოსტმოდერნისტულ მარკერადაც შეიძლება მივიჩნიოთ. პოსტმოდერნისტულ სამყაროში ხომ ზღვარი ნაშლილია ყველგან და ყველაფერში.

„აზიზი და ელა დროის სხვადასხვა სარტყელში ცხოვრობდნენ, როგორც პირდაპირი ისე გადატანითი მნიშვნელობით. ელსათვის დრო, პირველ რიგში მომავალს ნიშნავდა, დროის უმეტეს ნაწილს გეგმებს უთმობდა, გეგმებს მომავალი წლისთვის, მომავალი თვისთვის, მომავალი წუთისთვისაც კი [...] აზიზისთვის კი დროის ცნება მხოლოდ აწყმოს უკავშირდებოდა, მისთვის ამ წუთიერის გარდა სხვა ყველაფერი ილუზია იყო [...] აკი მისი პირველი გზავნილი სწორედ ამ სიტყვებით მთავრდებოდა „მე ვარ სუფი აწყმოს პირმშო“¹. შეგვიძლია პარალელი გავავლოთ შამსის ერთ-ერთ წესთან „წარსული განვიღო დღეთა ჩვენეული ხედვაა, მომავალი კი- ილუზიაა. სამყარო წარსულიდან მომავლისაკენ სწორხაზოვნად როდი მიჰყვება დროის დინებას, დრო ჩვენი გავლით და ჩვენსავე შიგნით უსასრულოდ, სპირალისებურად მოძრაობს. მარადისობა უსასრულო დროს როდი ნიშნავს, არამედ უდროობას. თუ გსურს ეზიარო მარადისობის ნათელს, გონებიდან ამოიშალე წარსულიც და მომავალიც და სამუდამოდ დარჩი აწყმოში, [...] აწყმო ერთადერთია, რაც არის და მარადეჟამს იქნება“²

აღმოსავლურ ფილოსოფიაში დრო-სივრცის საკითხი უშუალოდ უკავშირდება სამყაროს შექმნის საკითხს. ფილოსოფოს ალ-ლაზალის აზრით დროისა და სივრცის გაგება მხოლოდ სამყაროს შექმნის შემდეგ გაჩნდა და მკვეთარდ სუბიექტური ხასითისაა. „ადამიანებს არ შეუძლიათ დროის და სივრცის მიღმა არსებობა. დრო ჩვენი აზროვნების აქტს წარმოადგენს. დრო და სივრცე პირობითი ცნებებია, ისე, როგორც სივრცეში არ არსებობს აბსოლუტური „სიმაღლე“ და აბსოლუტური „სიდაბლე“ ისე დროში არ არსებობს „წინა“ და „მომდევნო“, იმას, რასაც ახლა აწყმოს ვეძახით, მომავალში წარსულად მოვიხსენიებთ და ის, რაც ახლა წარსულად გვევლინება, ოდესღაც მომავალი იყო. დროის და სივრცის ასეთ გაგებას ალ-ლაზალი დროის და სივრცის სუბიექტივიზაციისკენ მიჰყავს. დრო და სივრცის კანონები მხოლოდ ხილულ და წარმოსახულ სამყაროში მოქმედებს და ჩვენს აზროვნებასთან არის დაკავშირებული“³. მევლანასთან ჩვენ ვხვდებით დროისა და სივრცის სუბიექტივისტურ გაგებას. მევლანასათვის მნიშვნელოვანია ზედროულობა, რომელიც მარადისობასთან არის კავშირში. დრო მისთვის არ იყოფა ტემპორალურ ტრიადად. პოეტი წერს „წარსული და მომავალი, ეს შენი წარმოსახვის შედეგია, ისინი ორივე ერთი და იგივეა, შენ კი,

¹ Şafak Elif, *Aşk* (Doğan Kitap, İstanbul, 2020), 198.

² Şafak Elif, *Aşk*, 264-265.

³ Джавелидзе Элизбар, *У истоков Турецкой Литературы. I. Джелальеддин Руми. Вопросы мировоззрения.* (Тбилиси), 69.

ისინი ორი გგონია“¹. უნდა აღინიშნოს, რომ რელიგიურ-იდეალისტურ მსოფლმხედველობას დრო ღვთის ქმნილებად მიაჩნია.

პოსტმოდერნისტული ტექსტი ყოველთვის წარმოადგენს ინტერტექსტს. ტექსტი, პირდაპირ თუ შეფარულად, სხვადასხვა ინტერტექსტუალური ხერხებით მიუთითებს მის კავშირს სხვა ტექსტთან. ტერმინი „ინტერტექსტუალობა“ XX ს-ის 60-იანი წლების ლიტერატურის თეორიაში დაამკვიდრა ფრანგმა მკვლევარმა იულია კრისტევამ. მან საკუთარი თეორიის შემუშავებისას რუსი ფორმალისტის, მიხაილ ბახტინის, მიერ შემოღებულ „დიალოგურობის“ ცნებას მიმართა. მ. ბახტინის აზრით, ყველა გამონათქვამში ისმის ერთგვარი ექო სხვა გამონათქვამებისა, რადგანაც ენა სოციალური ფენომენია, ჩვენს მიერ ხმარებული სიტყვები გაჯერებულია სხვა მოუბართა ინტენციებითა და აქცენტებით“².

ინტერტექსტის ქრესტომათიული განმარტება ეკუთვნის როლან ბარტს, რომელიც ამბობს, რომ „ყოველი ტექსტი წარმოადგენს ახალ ქსოვილს, რომელიც „მოქსოვილია“ ძველი ციტატებისაგან. კულტურულ კოდებს, ფორმულებს, რიტმული სტრუქტურების ნაწყვეტებს, სოციალური იდიომების ფრაგმენტებს და ა.შ. – ყველაფერს ტექსტი შთანთქავს, ყველაფერი ტექსტშია არეული... ინტერტექსტუალობა, როგორც აუცილებელი წინასწარი პირობა ნებისმიერი ტექსტის არსებობისთვის, არ შეიძლება დავიყვანოთ წყაროებისა და გავლენის პრობლემამდე; იგი ანონიმური ფორმულების (რომელთა წარმომავლობა იშვიათად შეიძლება აღმოვაჩინოთ) და ბრჭყალების გარეშე მოცემული ქვეცნობიერი და ავტომატური ციტატების ზოგად ველს წარმოადგენს“. მოგვიანებით ტექსტად მიიჩნის არა მხოლოდ ლიტერატურული ნაწარმოები, არამედ ადამიანის ცნობიერება, კულტურა, საზოგადოება, ისტორიაც კი.³ ინტერტექსტუალობა მხატვრულ ნაწარმოებში შეიძლება სხვადასხვანაირად წარმოჩნდეს: ციტატებით, სხვა ნაწარმოებთა პერსონაჟების შემოყვანით, მხატვრულ სახეთა „ესსეებით“, ანალოგიით, ალუზიებით, რემინისცენციებით და სხვა ტიპის მინიშნებებით. აზიზ.ზ ზაჰარას ნაწარმოები „საამო მკრეხელობა“ ჯალალედინ რუმის პოემის „არსთა მესნევი“ მსგავსად ყველა თავი ასო ბ-თი იწყება. „ვინაიდან მისტიკოსების თანახმად, ყურანის საიდუმლო სურა ალ-ფათიჰაში დევს. თვითონ ალ-ფათიჰას საიდუმლო კი შემდეგ სიტყვაშია განფენილი „ბისმილაჰირაჰმანირაჰიმ“ ამ სიტყვების კვინტენსენცია გახლავთ ასო ბ (ბა). თუ დააკვირდებით ამ ასოს ქვეშ წერტილია (◌) ეს წერტილი მთელ სამყაროს იტევს“⁴. რომანში „სიყვარულის ორმოცი წესი“ მეტწილად გამოყენებულია ყურანიდან სურები. მაგალითად, სურა ალ-კაფი, რომელშიც მოსესა და ხიდრის აბავია მოთხრობილი. მოსეს სულიერ მეგზურობას სწორედ კაცი სახელად, ხიდრი უწევს. მიუხედავად იმისა,

¹ Джавелидзе Элизбар, *У истоков Турецкой Литературы*, 69.

² Бахтин Михаил, *Вопросы литературы и эстетики* (Москва, 1975) 106.

³ გაფრინდაშვილი ნანა, „ლიტერატურათმცოდნეობის საფუძვლები“ (თბილისი, 2011), 266.

⁴ Şafak Elif, *Aşk*, 24.

რომ მოსე სულიერი კუთხით ფრიად განსწავლულია, ეს საკმარისი მაინც არ არის. აღნიშნული მონაკვეთი კარგად ეხმიანება მევლანასა და შამსის სულიერი მეგობრობის საკითხს. იგივე შეიძლება ვთქვათ ელასა და ზაჰარაზეც. ელა ხომ რუმის მეტაფორული სახეა, ხოლო აზიზ ზაჰარა – შამს თებრიზის. ასევე შეიძლება დავასახელოთ სურა IV, ალ- ნისა, რომელშიც ქალისა და მამაკაცის უფლებრივ მდგომარეობაზეა ყურადღება გამახვილებული. ასევე ვხვდებით ნეფსის შვიდ საფეხურს – Nefsin Yedi Mertebisi – , რომელიც სუფიური მოძღვრების ლერძს წარმოადგენს. სულიერი წვრთვისა და განვითარების აღნიშნული დოქტრინა, წარმატებით გამოიყენება თანამედროვე სამყაროში, ამის თქმის საფუძველს გვაძლევს აზიზ ზაჰარას ცხოვრება, რომელიც თავად არის სუფი. რომანში ვხვდებით მწერლის სხვა რომანის პერსონაჟებთან მსგავსების თემას. აღნიშნული ეხება რომანში „ევას სამი ქალიშვილი“ მთავარი გმირის, ნაზფერი ნალბანთოღლის, დედისა და საანალიზო რომანის შეიხ იასინის პერსონაჟებს. ორივე მათგანის ზედმეტი სახელი „ფანატიკოსია“. ნათლად იკვეთება მათი რელიგიისადმი დამოკიდებულება.

გვინდა მეტი ყურადღება დავუთმოთ რომანის მთავარ პროტაგონისტებს. მწერალი პერსონაჟების შექმნისას მათ მითიურ და ლეგენდარულ საბურველს ხსნის და სოციალურ ყოფით ცხოვრებაში ჩართულ ადამიანებად გვიხატავს. მაგალითად, მევლანას ოჯახური ყოფა-ცხოვრება, მისი დამოკიდებულება ოჯახის წევრებთან, მისი მეუღლისა და შვილების ეჭვიანობა. ამგვარი სახით მკითხველის წინაშე რელიგიურ-ფილოსოფიური მიმდინარეობის, სუფიზმის, გენიალური წარმომადგენელი და „ჩვენს ბატონად“ ნოდებულები ჯელალ-ედ-დინ რუმი მისი ადამიანური ვნებებით, აზრებით, ფიქრებით წარსდგება. ეს, რა თქმა უნდა, პოსტმოდერნისტული რომანისა და პოსტმოდერნისტული ტექსტის ნიშანდობლივი მახასიათებელია. აღსანიშნავია, რომ რომანში ერთ-ერთ მთავარ გმირად, რომანს კი ერთდროულად რამდენიმე მთავარი გმირი ჰყავს, შამსი გვევლინება. შამსი გაცილებით აქტიური პერსონაჟია, ვიდრე მევლანა. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ როლები გადათამაშებას აქვს ადგილი. თამაში კი პოსტმოდერნიზმის მთავარი მარკერია. სწორედ შამსია ის ადამიანი, რომელიც ყურანის ბათინურ მხარეზე ამახვილებს ყურადღებას. სწორედ იგი ასწავლის მევლანას რომ კანონისა და დოგმების დაცვას ადამიანის სულიერი განვითარება არ სდევს თან. ისინი მას ჩარჩოებში აქცევენ და შინაგანი „ხედვის თვალს“ უხშობენ, ჭკრეტის უნარს უკარგავენ და საბოლოოდ ღმერთს აშორებენ. შამსის ორმოცი წესი, ზოგადი სახეა მთლიანად სუფიური დოქტრინისა. ის, რასაც მევლანა ქადაგებდა შამსის „მიენერება“, ეს ერთგვარი სახის პლაგიატია, რომელიც ასევე დამახასიათებელია პოსტმოდერნისტული ტექტისათვის. მაგალითისთვის შამსისა და შეიხ იასინის დიალოგიც კმარა. მედრესეში შესულ შამსის შეიხი განრისხებული მიმართავს:

- „მონაფეებს ნუ მიგიჟებ, ჩვენ ღვთისმეტყველებს ვინ მოგვცა უფლება, სხვების საქმიანობას თვალი არ ვადევნოთ! ხალხი უამრავ შეკითხვას გვისვამს და ჩვენგან რიგიან პასუხ ელის, რათა თავიანთი რჯული ბოლომდე პირნათლად დაიცვან. ხშირად გვეკითხებიან, არის

თუ არა საჭირო ხელახლა განზანა, როცა ვთქვით ცხვირიდან სისხლი წასკდება, ან კიდევ შეიძლება თუ არა მარხვა მოგზაურობის დროს და ა.შ. [...]

- კეთილი და პატიოსანი, მაგრამ მეტისმეტი ნუ მოგივა – ამოი-
ოხრა შამსმა, – ღვთის სიტყვა სრულყოფილია. ნუ გამოეკიდებით
წერილმანებს და ნუ დაივიწყებთ მთელს

- როგორ თუ წერილმანებს?! – საკუთარ ყურებს არ დაუჯერა
შეიხმა იასინმა – მორწმუნეები ადათს ყოველთვის ანგარიშს უწევენ და
მისდევენ, ჩვენ კი ღვთისმეტყველები, ყველანაირად ხელს ვუწყობთ და
ვხელმძღვანელობთ მათ. [...] ჩვენი ღვაწლი დროებითი როდია, შარია-
თის წესთა და კანონთა კრებულთა, რომლითაც ყველა მაჰმადიანმა აკ-
ვინდან კუბოს ფიცრამდე უნდა იხელმძღვანელოს.

- შარიათი მხოლოდ და მხოლოდ ნავია, ჭეშმარიტების ოკეანეში
მოცურავე, ღმერთის ჭეშმარიტი მადიებელი ადრე თუ გვიან დატოვებს
ამ ნავს და წყალში ჩაყვინთავს¹.

აღსანიშნავია, რომანში გამოყენებული მოლაპარაკე-სახელების
ტიქნიკა. „მოლაპარაკე სახელები“ გამოიყენება ობიექტის გარეგნობის,
თვისებების, ქცევების, ცხოვრების სტილის, კონკრეტული საქციელის
გამოსახატად. ხშირ შემთხვევაში „მოლაპარაკე სახელი“ წარმოადგენს
გმირის მეტსახელს. ამგვარად, საკუთარი სახელი ლიტერატურაში ას-
რულებს არა მარტო იდენტიფიკაციის ფუნქციას, არამედ გამოიყენება
ამ სახელის მატარებელი გმირის დასახასიათებლადაც. შეიხი იასინის
მოლაპარაკე სახელი „ფანატიკოსია“, რომელიც სიმბოლურად ორთო-
დოქსული ისლამის მიმდევრების გამომხატველია. რომანში გვხვდება
მეძავი, რომელსაც „უდაბნოს ვარდი“ ჰქვია. უდაბნო სიმბოლურად სი-
ცარიელს და უნაყოფობას გულისხმობს, მაგრამ ვარდი იმაზე მიანიშ-
ნებს, რომ უდაბნოში ოაზისიც გვხვდება. აღნიშნული მიმართება იმაზე
მეტყველებს, რომ ადამიანის სულში ყოველთვის მოიძებნება ის სინათ-
ლე, რომელიც მას ღვთისკენ შემოაბრუნებს. მეძავის შემთხვევაშიც ასე
ხდება, იგი მუდმივად ეძებს ღვთისკენ დაბრუნების გზას და პოულობს
კიდევ. მორიგი პერსონაჟია „ლოთი სულეიმანი“. აღნიშნული სიმთვრა-
ლე ჰედონისტური უფროა, ვიდრე რეალური. ამით ხაზი ესმევა ღვთისა
და თრობის სუფიურ გაგებას. შამსის მოთხოვნით მევლანაც შედის დუ-
ქანში ღვთის დასაღვეად. ეს ერთგვარი გამოცდაა მისი. აღსანიშნავია,
რომ ლოთი სულეიმანიც და „უდაბნოს ვარდიც“ გულის სისუფთავით
გამორჩევიან, რაც ღმერთის პოვნის მთავრი პირობაა. ღმერთი ხომ
ადამიანთა გულში სუფევს.

ვფიქრობთ, რომ მევლანა ჯელალ-ედ-დინ რუმი ელას სახეშია დე-
ტერმინირებული, აზიზ ზაჰარა კი შამს თებრიზის სიმბოლური სახეა.
ამ ოთხი ადამიანის ურთიერთობა სიყვარულზეა აგებული. სიყვარულ-
ზე, რომელიც მათთვის ყოფით საზრუნავზე უფრო ღირებული ჭეშმა-
რიტებაა. მათ შორის გეოგრაფიული სივრცე დიდია, მევლანა კონიაში
იმყოფება, შამსი- ბაღდადში, ელა ბოსტონში იმყოფება, ზაჰარა კი
მსოფლიოს ხვადასხვა კუთხეში. საკუთარი თავის უკეთ შესაცნობად,

¹ Şafak Elif, *Aşk*, 130-131.

რომელიც თავის მხრივ მთელი სამყაროს შეცნობის ტოლფასია, რუმისა და ელასაც „სხვა“ სჭირდებათ. მიუხედავად იმისა, რომ რუმი პატივცემული ადამიანია, როგორც სახლში ისე მთელ კონიაში, იგი მაინც გრძნობს სულის სიცარიელს „არაფერი მაკლია, სისხლსავსე ცხოვრებით ვცხოვრობ. ღმერთმა მომმადლა სამი რამ, რაც ყველაზე მეტად მეძვირფასება: ცოდნა, სათნოება და ღმერთის ძიებაში სხვების დახმარების უნარი. [...] გავინაფე და დავიხვეწე როგორც მოქადაგე და მოსამართლე, ვეზიარე სწავლებას ღვთაებრივი ალლოს შესახებ, რომელზეც მეტ-ნაკლებად მხოლოდ წინასწარმეტყველებს, წმინდანებსა და სწავლულებს მიუწვდებათ ხელი [...] ღმერთმა მომმადლა მოსიყვარულე ოჯახი, საუკეთესო მეგობრები და ერთგული მოწაფეები, არასოდეს მინვნევიან სილატაკე და გაჭირვება, [...] ბედნიერი კაცი ვარ, ოჯახშიც და მის გარეთაც. მაშ, რად არის ასე გაუკაცრიელებული ჩემი სული?“¹. ახლა ელას პერსონაჟს შევხედოთ, იგი არის ოჯახის დიასახლისი, მეუღლე, დედა. ეს გმირი მთელი თავისი არსით და ბუნებით ეკუთვნის სხვას. ზრუნავს გარშემო მყოფების კეთილდღეობაზე „თავის დროზე ელა ლიტერატურის კრიტიკოსობაზე ოცნებობდა, მაგრამ მალე შეეგუა იმ აზრს, რომ ცხოვრებამ სულ სხვა გზას გაუყენა – სამშვილიან, ფუს-ფუსა დიასახლისად აქცია და მრავალრიცხოვანი ოჯახური მოვალეობები აჰკიდა“². ის არის ჩუმი და წყნარი. მას ავტორი ჩუმ მდინარესა და ტბას ადარებს. რომანი იწყება შემდეგი სიტყვებით „ბობოქარ მდინარეში ქვა ჩააგდეთ და დააკვირდით რა მოხდება. ისეთი არაფერი...იმ ადგილას პატარა ჭავლი გაჩნდება, ქვის ყრუ დგაფუნს კი მდინარის ხმა ჩაახშობს... აი ქვას რომ ტბაში გადაუძახოთ, სულ სხვა ეფექტს მიიღებთ, თანაც უფრო ხანგრძლივს... მდინარე ისე მიიღებს თავის ისედაც მშფოთვარე წიაღში შემოჭრილ ქვას, როგორც მორიგ „ამრევს“. არ იუცხოებს, არ შეუდრკება. აი ტბა კი ქვის ჩავარდნის შემდეგ ერთიანად შეიცვლება. ელა რუბინშტეინის ცხოვრება სწორედ მშვიდ ტბას ჰგავდა“³. მას შემდეგ რაც ელა დაოჯახდა და მთელი თავისი ცხოვრება ქმარსა და შვილებს მიუძღვნა მან საკუთარი თავი დაკარგა. „ნეტავ ჩემი აურა რა ფერია? არა მგონია ნათელი და ხალისიანი ფერი ჰქონდეს. ნათელი და ხალისიანი ჩემს ცხოვრებაში ამ ბოლო დროს არც არაფერი ყოფილა, თუმცა, რაღა ამ ბოლო დროს... არც არასოდეს!“⁴. მარტივი მისახვედრია ამ სიტყვების შემდეგ ელას შინაგანი სამყაროს და თუნდაც, მისი აურის ფერი. ისიც კი წარმოიდგინა რას დაწერდნენ მის საფლავზე. „აღბათ ასე დაწერენ როდესაც მოვკვდები, – ...თანაც თუ გულწრფელნი იქნებიან, შეიძლება შემდეგი სიტყვებიც დაამატონ: „ელა რუბინშტეინი იყო ადამიანი, რომელმაც მთელი ცხოვრება ქმარ-შვილს მიუძღვნა. ბრძოლა გადარჩენისთვის – აი, სად მოისუსტებდა ეს ქალბატონი“⁵. ელას ცხოვრება მას შემდეგ შეიცვალა, რაც წიგნების სააგენ-

¹ Şafak Elif, *Aşk*, 119-120.

² Şafak Elif, *Aşk*, 7.

³ Şafak Elif, *Aşk*, 3.

⁴ Şafak Elif, *Aşk*, 47.

⁵ Şafak Elif, *Aşk*, 20.

ტომ მას წიგნის გაცნობა და მასზე რეცენზიის დაწერა შეუკვეთა. ის მუშაობდა წიგნზე „საამო მკრეხელობა“, რომლის ავტორი გახლდათ აზიზ.ზ ზაჰარა. წიგნი მოგვითხრობდა ცნობილი მისტიკოსის ჯალალედდინ რუმისა და დერვიშის შამს თებრიზის ცხოვრებაზე. მათ გაცნობასა და სულიერ მეგობრობაზე. ამ რომანით თითქოს ელას ცხოვრებამ ათვლა თავიდან დაიწყო. წიგნის ავტორთან დაწყებული უწყინარი მიმონერა, მალე სიყვარულში გადაიზარდა. „ერთი სიტყვით, მას სიყვარული ისე უეცრად დაატყდა თავს, როგორც წყნარ ტბაში არსაიდან ჩავარდნილი ქვა“.¹ აზიზმა მისცა ის გამბედაობა, რომელსაც ელა აქამდე ვერსად პოულობდა, ის იყო გასაღები მისი ნამდვილი სულისა, მასში ჰპოვა ელამ ხსნა, მეგობარი, თანამოაზრე, ადამიანი, რომელიც მას მოუსმენდა და განკიცხვის გარეშე მისცემდა რჩევას.

განსაკუთრებით საინტერესოა აზიზ.ზ ზაჰარა. ყველაფრის მიზეზი ხომ ის გახლავთ?! ის ჩვეულებრივი ცხოვრებით ცხოვრობდა ევროპაში კერძოდ კი ამსტერდამში, ჰყავდა კატები და კუები. ნამდვილი სახელია კრეგ რიჩი. მოგვიანებით მან სახელიც შეიცვალა და აზიზი გახდა. სახელის ცვლილება ეს პიროვნების, ადამიანის სხვა ადამიანად გარდასახვას გულისხმობს. თითქოს ახალი სახელი ცხოვრების ახალი ეტაპის დასაწყისი იყოს. აზიზის პირადი ტრაგედია, რომელიც საყვარელი ადამიანის, მარგოს, დაკარგვით იყო გამოწვეული, მისი ბოჰემური ცხოვრების მიზეზი გახდა. მოგვიანებით იგი სრულიად ტრანსფორმირდა, სუფიების სავანეში აღმოჩნდა და მიიღო ისლამი. აზიზ.ზ ზაჰარა რალაციით ჰგავს შამსის. უფრო მართებული იქნება, თუ ვიტყვით, რომ აზიზმა ყველაფერი გააკეთა იმისათვის, რომ შამს დამსგავსებოდა. „შამს თებრიზი ჰგავდა აზიზ.ზ ზაჰარას. უფრო სწორად თვით აზიზი ზედმიწევნით ჰგავდა თავის აღწერილ შამსს, სანამ იგი რუმის შესახვედრად კონიაში გაემგზავრებოდა“² ეს კითხვა ელასაც გაუჩნდა და ჰკითხა კიდეც მას ამის შესახებ „შეიძლება გიჟად ჩამთვალოთ, მაგრამ რალაც უნდა გკითხოთ-აზიზი იგივე შამსია, თუ პირიქით-შამსია აზიზი. ზაჰარამ იცოდა სად დაიწყო და სად დასრულდებოდა მისი ცხოვრება, იგი სინათლე იყო, რომელსაც ადამიანის გულის განათება შეეძლოა. ზუსტად ისე როგორც შამსი თებრიზს. წყნარ და ჩუმ ცაზე მებხის გავარდნას გავდა შამს თაბრიზის გამოჩენა კონიაში. ის იყო ადამიანი, რომელმაც თავისი ცხოვრების დასასრული იცოდა, მაგრამ მაინც არ შეუშინდა მას და განაგრძობდა რთული, სიძულვილით სავსე გზის გავლას. იგი ხომ თითქომის არავის უყვარდა კონიაში. მისი გამორჩეულობა, იმდენად აუტანელი გახდა, რომ ფიზიკურად მოსპეს კიდეც. „ამიტომ კვლავ შევკრიბე ისინი და წვრილმანების დაზუსტების გარეშე, ზოგადად ვუამბე სწავლულზე, რომლის გული სიყვარულისთვის უნდა განიღოს...მსურველ თავის თავად ცოტა აღმოჩნდა, მაგრამ შამსი იყო ერთადერთი, ვინც უკან მაშინაც კი არ დაიხია, როცა ამოცანის შესრულების მოსალოდნელ საფრთხეებზე ვუამბე“³. მისმა წყნარმა, მშვიდმა და ტკბილმა

¹ Şafak Elif, *Aşk*, 5

² Şafak Elif, *Aşk*, 228.

³ Şafak Elif, *Aşk*, 20.

საუბარმა ყინულის გაღობა და ყვავილის ხელახლა აღმოცენება შეძლო უდაბნოში. შამსი ადამიანთა მეტამორფოზის მიზეზი და საფუძველი იყო. მაგალითად „უდაბნოს ვარდი“, „ქიმია“, სულთან ველედი, „სულეიმან ლოთი“, ის ხომ კონიაში ზუსტად ამ მისიით იყო გაგზავნილი. შეეცვალა ადამიანები უკეთესობისაკენ და გამხდარიყო ის გასაღები, რომელიც დაეხმარებოდა მათ ჯერ საკუთარი თავი „დაეკარგათ“ და მერე ეპოვათ ახალი „მე“. იმ ქვეყნად წასული ყოველი სუფის ადგილს სადღაც დაბადებული მეორე სუფი იკავებს. სწორედ ზაჰარა იყო 21-ე საუკუნეში დაბადებული სუფი, რომელმაც ერთი შეხედვით უბრალო დიასახლისისგან 21-ე საუკუნის რუმი აქცია, „შენ ნამდვილად შეგიძლია რუმი გახდე, თუკი სიყვარულს მთლიანად დააპყრობინებ და შეაცვლევიინებ თავს, ჯერ შენს ცხოვრებაში მისი არსებობის, შემდეგ კი არარსებობის გზით“¹.

ელას გულში ისევე დაიდო ბინა ზაჰარამ, როგორც რუმის გულში შამსიმ, როგორც მთა ინახავს თავის წიაღში ექოს, ისე დაატარებდნენ ელაც და რუმიც შამსი-ზაჰარას ხმას. ყველა შამს თებრიზს, რომელიც ამ ქვეყანას დატოვებს, სხვა საუკუნეში, სხვა სახელით, აუცილებლად ჩაენაცვლება მისივე სმავსი. სახელები იცვლება, ისინი მიდიან და მოდიან, არსი კი იგივე რჩება.

ელიფ შაფაქის შემოქმედება მრავალმხრივი კვლევის საშუალებას იძლევა. აღნიშნული რომანის მეშვეობით შევეცადეთ მის შემოქმედებაში პოსტმოდერნისტული დისკურსის წინ წამოწევას. ვფიქრობთ, მე-13 საუკუნე დიდად არ განსხვავდება 21-ე საუკუნისგან. ორივე საუკუნეში თანაბრად სწანს რელიგიური დაპირისპირება და კულტურული შეუთავსებლობა. ასეთ ეპოქებში სიყვარული განსაკუთრებით სჭირდება ადამიანებს.

Mzisa Buskivadze

Postmodernist Elements in Elif Shafak's Novel "The Forty Rules of Love" (Intertextuality, Double coding, Plagiarism and Speaking names)

Attitude of the human of postmodernist epoch to the world is epistemological. He/she attempts to clarify, how to “deal~ with this world, what kind of attitude to it should be developed/ Postmodernist literature describes very closely the spiritual crisis of the individuals of postmodernist epoch. And this spiritual crisis is so intense that he/she seeks the “way of salvation” in the best experiences of the past days, past views and beliefs and philosophy. And the most prominent example of our words is the art of the contemporary woman author, Elif Shafak. Elif Shafak appeared in the world of literature in 1980. With respect of the themes and creative-expressive techniques, her art is a very interesting

¹ Şafak Elif, *Aşk*, 288.

subject of research. The writer's novels comprise some kind of history, created through unifying of the real and unreal worlds. The issues of the past, modernization, estrangement, identity, philosophy are of great significance in the writer's art. Elif Shafak's biography is as interesting, as her art. Analysis with regard of postmodernist trends. In this respect, this novel provides very vast material for analysis. On the basis of such analysis it was found that the postmodernist trends are mostly provided through dual coding, intertextuality and parody techniques. Let us focus on the characters of the novel. In our opinion, the dual coding technique is applied in relation to them. In addition, as the novel is of apparently Sufi nature. In our analysis we rely on Sufi these of human perfection, spiritual training and supremacy of love. With respect of its structure, the novel fully corresponds to the style of postmodern novel. There are several main characters there, time is anachronistic and there can be clearly seen such postmodern trends, as:

- Intertextuality

- Dual coding

- Plagiarism

- Speaking names

Medieval characters are determined in the images of the characters of 21st century, the time boundaries between them are effaced, they communicate with one another at the conscience level. Clearly Sufi nature of the novel makes it much more monolithic. And this monolith nature can be seen in uninterrupted fable. One story is logical continuation of the other, though these two stories intermingle.